

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.47 (3263) ●

● ЧАЦВЕР, 15 СНЕЖНЯ, 2011

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Шляхамі памяці і духоўных святынь
Энтузіясты, сярод якіх і Сафія Пасынкава, плануюць наладзіць цікавы турыстычны маршрут па знакавых месцах Беларусі, Расіі і Украіны **Стар. 2**

Мелодыі ад душы
На Фэстывалі нацыянальных культур у Тальяці заявілі пра сябе дзіцячы і юнацкі гурты беларускай песні **Стар. 2**

Апошні прытулак княгіні
Стар. 3

ПОКЛІЧ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

На спатканне з блізкімі сэрцу мясцінамі

Не раз чытала ў прэсе аб папулярнасці здраўніц Беларусі ў замежжы. Хоць жыву далёка ад родных мясцін – у ЗША, каля Ніягарскага вадаспаду, але часта маю зносіны з роднымі і сябрамі ў Беларусі, Расіі, Прыбалтыцы. І яны ў захапленні ад санаторыяў і спартыўна-аздараўленчых цэнтраў краіны. А рэкорды ў “аздараўленчым турызме” ставяць, пэўна, ізраільцыяне — выхадцы з Беларусі.

У Ізраілі ў мяне шмат сяброў. Некаторыя з іх любяць калясіць па свеце. А ў Анатоля Сахновіча і яго жонкі Бэлы з Пэтах-Тыквы маршрут адзін: Беларусь. Анатоля Абрамавіч патлумачыў: “Мы з Бэлай Лявонцеўнай адналюбны. Нас цягне ў родны край, у любімы Мінск, які мы пакінулі, дапрацаваўшы да пенсіі. Там жывуць блізкія нам людзі. Жыве памяць пра родных, якія пайшлі з жыцця, і тысячах людзей, згарэлых у полымі Халакоста. Едзем у Беларусь і на спатканне з роднай прыродай, культурай, традыцыямі”.

Для Сахновічаў беларускія здраўніцы прывабныя ўмовамі для лячэння і адпачынку, ветлівасцю і клопам персаналу. І кошт пудэвак параўнальна невысокі.

Выбіраюць Сахновічы адпачынак паб-

Трэнажорная зала ў наваполацкім санаторыі “Нафтан”

лізу Мінска, каб часцей сустракацца з сябрамі, сярод якіх нямала аўтазавадцаў. Яшчэ б! Анатоля Абрамавіч адпрацаваў на МАЗе 34 гады, быў начальнікам упраўлення “Белаўта-МАЗрамжылбуд”. Гэта пад яго кіраўніцтвам, дарэчы, росталі мікрараён, дзе сем’і аўтазавадцаў атрымалі

выдатнае жыллё. Узначальваў ён і будаўніцтва заводскіх здраўніц — у Волме, Крыме, Закарпаці. А Бэла Лявонцеўна выкладала матэматыку ў школах паблізу аўтазавода. Дзеці іх, Леанід і Ірына, пасля заканчэння Політэхнічнага інстытута таксама працавалі на МАЗе. Ветлівыя, душэўныя людзі, Сахновічы заўсёды былі ў віры заводскага жыцця.

У ліпені Сахновічы звычайна ў Беларусь. За дзесяць гадоў пабывалі ў розных тутэйшых месцах, цяпер вельмі ўпадабалі санаторыі “Лазурны”, гэта амаль побач з Мінскам у лесе на беразе вадасховішча Дразды. Летам сонца дорыць там цяпло, лес — гаючае паветра, ягады, грыбы. → **Стар. 4**

Беларускія здраўніцы прыцягальныя і для гасцей з іншых краін

Пашана за добрыя справы

Радкі афіцыйнай хронікі сціплыя: старшыня грамадскай арганізацыі “Севастопальскае таварыства “Беларусь”, мастацкі кіраўнік народнага ансамбля беларускай песні “Белая Русь” Ала Гарэлікава ўзнагароджана медалём Францыска Скарыны

Так адзначаны ўклад нашай суайчынніцы з прычарнаморскага горада ў развіццё і ўмацаванне дружалюбных адносін і супрацоўніцтва паміж Рэспублікай Беларусь і Украінай.

Нагадаем, што Ала Іванаўна, у дзявоцтве Рубанава, родам з вёскі Селівонаўка Жлобінскага раёна Гомельшчыны. Жыццёвыя шляхі прывялі яе ў Севастопаль, дзе яна цяпер — вядомы і паважаны чалавек, не аднойчы выбіралася дэпутатам гарсавета. З 2000 года ў Севастопалі па ініцыятыве Алы Гарэлікавай зарэгістравана і актыўна дзейнічае таварыства “Беларусь”. Увогуле ж беларускія суполкі ўжо створаны ў пятнаццаці ўкраінскіх рэгіёнах.

Рэдакцыя віншуе зямлячку з узнагародай. Дарэчы, пра справы севастопальскіх беларусаў, іх актыўнага лідара газета ўжо расказвала сёлета: артыкул “Запрашэнне ў Севастопаль” напісала Святлана Гебелева (нумар за 6 кастрычніка). Спадзяемся, Ала Іванаўна, спраўдзіцца і ваша мара пра творчы вечар на адной са сцэнічных пляцовак у Мінску і пра тое, што пабачыць свет зборнік вашых песень, які вы мяркуеце прысвяціць Бацькаўшчыне.

ТАЛЕНТЫ

Якаў Навуменка:

“Люблю дарыць радасць”

Сярод многіх песень у рэпертуары народнага артыста Беларусі ярка ззяе і “Зорка Венера” на верш Максіма Багдановіча. Цёпла сустракаюць яе на канцэртах нашы суайчыннікі з замежжа.

Іван Ждановіч

Высокае званне народнага артыста Беларусі Якаву Навуменку прысвоена сёлета, у юбілейны для Максіма Багдановіча год. Таленавітага спевака, кампазітара, аранжыроўшчыка даўно ведаюць, песні ў яго выкананні любяць тысячы слухачоў як у Беларусі, так і ў Расіі, Польшчы, ва Украіне, у іншых месцах. Прыхільнікаў таленту сабраў

у кастрычніку ў Бездзяржфілармоніі і “Восеньскі настрой” — сольны канцэрт Якава Навуменкі. Сам даўно ўлюбёны ў народныя песні, робіць і аранжыроўкі, а з 2007-га працуе ў Нацыянальным акадэмічным народным аркестры Беларусі імя І. Жыновіча. У суправаджэнні аркестра пад кіраўніцтвам народнага артыста Беларусі Міхаіла Казінца спявак і парадаваў мінскіх слухачоў і гасцей сталіцы: гучалі

“Залатая восень”, “Беларусачка”, “Верасы”... А чаму яму “прыглынулася” “Зорка Венера”? З гэтага пытання і пачалася наша размова з Якавам Навуменкам.

— Я звярнуўся да песні “Зорка Венера” таму, што гэта вельмі прыгожы твор. Дарэчы, доўгі час у нотных выданнях мелодыя пазначалася як народная, цяпер вядома: яе стварыў кампазітар-аматар Сымон Рак-Міхайлоўскі. У 90-я гады,

калі Беларусь стала незалежнай, калі быў велізарны інтарэс у грамадстве да беларушчыны, у мяне з’явілася новае музычнае бачанне гэтай песні. Я зрабіў аранжыроўку. На мой погляд, вельмі важна разумець і ў які час стваралася песня. Думаю, у мяне ўсё атрымалася. Песню душэўна ўспрымаюць слухачы на канцэртах, асабліва нашы суайчыннікі за мяжой... → **Стар. 2**

Якаў Навуменка

Якаў Навуменка:

“Люблю дарыць радасць”

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

— Землякі часта запрашаюць на гастролі?

— Так, гастралюваў нямала па Польшчы, у рэгіёне Беластока і Гайнаўкі, дзе кампактна жывуць беларусы. Запрашалі мяне выступаць і Павел Латуска, калі ён быў паслом у Польшчы, і кіраўнік Беларускага грамадска-культурнага згуртавання Янка Сычэўскі. Цяпер землякі клічуць у Эстонію, у Нарву. На вясну-лета планую выступаць і ў Піцеры, там таксама нашых шмат. І на Чарнігаўшчыну, на Украіну абавязкова выеду — там беларусы хораша гуртуюцца.

— Цёплы момант быў на вясенскім канцэрце ў філармоніі, калі жанчына вам падарыла прыгожыя астры, а вы, падзякаваўшы, і прадставілі яе публіцы: Людміла, дачка паэта Адама Русака...

— Сапраўды, яна мая паклонніца. Вельмі ўдзячна за тое, што знакамітую, гэтую велічальна-развітальную песню “Бывайце здаровы!” на словы яе бацькі я пераставарыў для сцэны. Увогуле да песеннай класікі, на мой погляд, павінна быць паважлівае стаўленне. Я люблю дарыць людзям на канцэртах радасць, каб зала падпявала і кожны атрымліваў ад песні задавальненне.

— Я бачыў у інтэрнэце “мінусоўкі” вашых песень. Лічу, гэта цудоўная падмога і беларусам замежжа, гуртам, якія шукаюць рэпертуар. А такіх гуртоў — дзясяткі.

— Я і сам тое з вялікім задавальненнем адкрыў. Між іншым, і мяне ўзбагачаюць кантакты з суайчыннікамі. У Польшчы, скажам, так хораша спяваюцца даўнія доб-

У народнага артыста Якава Навуменкі шмат паклоннікаў па ўсёй Беларусі

рыя беларускія песні: і народныя, і эстрадныя. У нас некаторыя з іх сышлі, а там — клапатліва захоўваюцца. Я, як кажуць, адкрыўшы рот слухаў, як спяваюць іх самадзейныя гурты, раней толькі тэатрычна ведаў, што гэта ёсць. Жывая спадчына, жывая гісторыя — гэта прыемна.

— Ведаю, што вы вучыліся на пачатку 90-х у Маскве, у знакамітым музепедінстытуце імя Гнесіных. Хто быў там вашымі настаўнікамі?

— Найперш народная артыстка СССР Ніна Канстанцінаўна Мяшко, я вучыўся ў яе на аддзяленні сольных народных спеваў. Да таго ж там можна было наведаць лю-

бя заняты з дазволу іншых педагогаў, і я шмат узяў у Градскага, Лешчанкі, Кабзона, Веліканавай, Баянавай — вучыўся ў многіх. Увогуле ж я, як і многія, хто вырас у СССР, люблю старую савецкую эстраду, нават выдаў дыск “Залатыя песні”.

— Што для вас важна ў песні? Як падбіраеце рэпертуар?

— Я лічу, што чалавек, слухаючы песню, павінен напаўняцца пачуццём палёту. Словы, мелодыя, голас, звязаныя з добрай песняй успаміны — гэта ацяляе. Калі ўсё супадае, калі з душой песня рэзаніруе — чалавек робіцца чысцейшым, усміхаецца, яму добра, вочы блішчаць. Дзеля гэтага варта

працаваць.

— Можна сказаць, што для вас песня — спосаб ачышчэння душы?

— Так, сапраўды. Прычым і маёй душы, і душаў тых, хто мяне слухае. Я так і імкнуся спяваць, каб слухачы разумелі і тое, што ўтоена паміж словамі, ідзе з Космасу, ад нашых дзядоў і прадзедаў. Усім нам, лічу, варта часцей звяртацца да неацэннага духоўнага вопыту продкаў. І добрая песня ў тым дапамагае: гэта як нябачная нітка ці моцны абярэг, што спалучае эпохі, пакаленні людзей, напаўняе жыццё высокім сэнсам. Згадайце цудоўны радок Максіма Багдановіча: “Мы ўсе разам ляцім да зор...”

Шырокі погляд на Кітай

Кастусь Лешніца

Падзеяй у навуковым жыцці краіны стала IV Міжнародная канферэнцыя “Кітай у сучасным свеце”, якая прайшла ў Мінску. Больш за 130 дакладаў прагучала на секцыях, частка якіх працавала ў межах заснаванага канферэнцыйнага Форума маладых вучоных “Вопыт і поспехі сучаснага Кітая”.

Поруч з беларускімі даследчыкамі Паднябеснай сваімі адкрыццямі падзяліліся ўсходназнаўцы з іншых краін. Усяго ж у канферэнцыі ўдзельнічала звыш 50 кітаязнаўцаў, культурологаў, гісторыкаў, эканамістаў і педагогаў з Беларусі, Расіі і Кітая.

Многія выступленні былі непасрэдным чынам звязаны з гісторыяй і сучасным станам беларуска-кітайскіх адносін. Напрыклад, доктар філалагічных навук Аляксандр Гардзеў расказаў пра перспектывы развіцця Рэспубліканскага інстытута кітаязнаўства імя Канфуцыя Беларускага дзяржуніверсітэта.

ЗЕМЛЯКІ

Шляхамі памяці і духоўных святых

Кацярына Мядзведская

Энтузіясты, сярод якіх і Сафія Пасынкава, плануецца наладзіць цікавы турыстычны маршрут па знакавых месцах Беларусі, Расіі і Украіны

З Сафіяй Пасынкавай, старшыняй Данецкай абласной арганізацыі беларусаў “Нёман”, мы сустрэліся ў таварыстве “Радзіма”. Там зямлячка і расказала пра цікавы праект, які яны распрацоўваюць разам з кіраўніком маскоўскага цэнтра “Святых лаўры Русі Прысваўнай” Уладзімірам Беразоўскім. Энтузіясты загарэліся ідэяй наладзіць турыстычны чыгуначны маршрут “Па благодатным кальцы”. Мяркуюцца, што пройдзе ён праз святых мясціны і па баявых шляхах салдат Вялікай Айчыннай вайны ў Расіі, Беларусі і ва Украіне. “Уявіце сабе: тры братнія краіны звяжа паміж сабой “Поезд дружбы”, — натхнёна гаворыць Сафія Пасынкава. — Вагоны цягніка будуць названы імёнамі Герояў Савецкага Саюза”.

Сафія Пасынкава

Першае падарожжа запланавана ўжо на наступны год. Гэты праект, гаворыць Сафія Віктараўна, разлічаны на моладзь. Пад час паездкі так лёгка пазнаёміцца і нават пасябраваць з аднагодкамі, даведацца, як жывуць равеснікі ў суседніх краінах. Больш зразумела для нашчадкаў Перамогі стане гісторыя Вялікай Айчыннай. Яны пабываюць на месцах былых баёў. Асаблівы сэнс экскурсіям надаць наведванне Кіева-Пячорскай Лаўры ва Украіне, Троіца-Сергіевай Лаўры ў падмаскоўным горадзе Сергіеў Пасад.

У Беларусі цягнік спыніцца пад

Жыровічамі. Менавіта ў тым мястэчку Слонімскага раёна Гродзеншчыны, як вядома, знаходзіцца духоўны цэнтр праваслаўнай краіны. Туды, да цудатворнай іконы Жыровіцкай Божай маці, едуць і ідуць пілігрымы нават з замежжа. Там у адзіным комплексе месцаца Успенскі мужчынскі манастыр, сабор Успення Прасвятой Багародзіцы, дзве царквы. Там жа працуе і Мінская духоўная семінарыя, на 15-годдзі якой якраз пабывалі Сафія Пасынкава і Уладзімір Беразоўскі. Сустрэліся з яе кіраўнікамі, дамовіліся аб экскурсіях і размяшчэнні будучых турыстаў.

На пачатак новай справы гэтых ініцыятыўных людзей благавіў Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт. Ён жа асвяціў і іконы данецкіх майстроў, якія прывезла з сабой Сафія Віктараўна. Дарэчы, адну з іх мая суразмоўца падарыла Мінскай духоўнай семінарыі. “Другі святы абраз стане ахоўнікам падарожнікаў, — упэўнена С. Пасынкава. — Ён будзе заўсёды знаходзіцца ў цягніку”.

ЛІСТ У РЕДАКЦЫЮ

Творчы вечар у Рызе

У актавай зале Рыжскай беларускай школы прайшоў творчы вечар паэта Станіслава Валодзькі, прысвечаны яго 55-годдзю

Песні на яго вершы гучалі ў выкананні беларускіх вакальных калектываў — “Надзеі” з Рыгі, “Паўлінкі” з Ліепая, “Завірухі” з Екабпілса... Вершы паэта “Астравеччына” і “Няхай бяроза...” прачытала яго зямлячка Галіна Сантоцкая. Пад час імпрэзы Станіслаў Валодзька прадставіў свой новы дыск “Зямны паклон”, творы на якім запісаны ў выкананні заслужанага артыста Беларусі Андрэя Душачкіна, а некаторыя чытае і сам аўтар.

На святочны канцэрт прыехалі суайчыннікі з Елгавы, Ліепая, Екабпілса, Лудзы і Даўгапілса. Прысутнічалі таксама прадстаўнікі беларускага пасольства ў Рызе. Зачыталіся віншавальныя лісты ад старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалая Чаргінца і старшыні Мінскага аддзялення саюза пісьменнікаў Міхася Пазнякова.

Яніна Васілеўская,
Латвія

Мелодыі ад душы

На Фестывалі нацыянальных культур у Тальяці заявілі пра сябе дзіцячы і юнацкі гурты беларускай песні

Беларусы з Тальяці

Назва дзіцячага ансамбля “Купалінскія зорачкі” невыпадковая. Справа ў тым, што пры беларускай суполцы “Нёман” працуюць два дарослыя калектывы: “Купалінка” і “Зорачкі”. А салісты новага гурта, чатыры хлопчыкі і чатыры дзяўчынкі, — маладое пакаленне беларусаў, якое цягнецца да сваіх каранёў, цікавіцца роднай культурай. Дзеці на дзіва хутка вывучылі песні на беларускай мове. На фестывалі яны спявалі “Купалінку” і “Чаму ж мне не пець”, а ў сваёй “Візітоўцы” пранікнёна і шчыра расказвалі пра Беларусь.

Юнацкі ж гурт “Hot and Mad”, які створаны пры хіміка-тэхналагічным каледжы, бліскуча прадставіў на фэсце песню з рэпертуара ансамбля “Песняры” “Касіў Ясь канюшыну” і нацыянальны гімн Беларусі. Трэба адзначыць, што зусім не выпадкова звярнуліся да беларускай тэматыкі і гэтыя спевакі. У аднаго з салістаў, Аляксандра Анісімава, маці родам з Беларусі. Юнак часта бывае на радзіме продкаў, падабаецца яму Мінск, Брэст, Віцебск. І воць свае пачуцці і любоў да роднай старонкі выказвае ў песнях. Ды і сябрам змог перадаць гэтае замілаванне.

Людміла Дзёміна,
старшыня беларускай суполкі “Нёман”, г. Тальяці

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

“Вянок” для Максіма – ад Магдалены Радзівіл

Адам Мальдзіс

Сёння мы ўжо ведаем: выява лебедзя на калантытуле зборніка Максіма Багдановіча “Вянок”, акаймаваная па крузе няхітрым узорам, — не выпадковая там. Гэта згадка пра герб “Лебедзь” шляхецкага роду Завішаў, прадстаўнікі якога шмат зрабілі для развіцця Міншчыны. Па спадчыне з боку бацькі гербам карысталася і Магдалена Радзівіл, вядомая грамадская дзяячка і дабрадзейка. Гэта яна, гаворачы па-сучаснаму, фінансавала дзейнасць першага беларускага выдавецтва “Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ”, выданне газеты “Беларусь”, “Вянка” М. Багдановіча і іншых зборнікаў. За грошы, атрыманыя ад маёнткаў у Кухцічах (цяпер Першамайск), Уздзе, Камені, княгіня адчыніла там беларускія школы, куды запрасіла як выкладчыкаў Паўліну Мядзёлку і Канстанцыю Буйла, рэфармавала мясцовае гаспадарчае жыццё, у тым ліку займалася пракладкай чыгункі, заснавала лесапільню.

Магдалена Радзівіл

Яе дзейнасць, скіраваная на адраджэнне беларускага краю, не надта падабалася нясвіжскім Радзівілам, яе сваякам па другім мужу. Яны нават пагардліва называлі яе “хлопаманкай”. Нетыповая для мясцовых багацей “беларускасць” Магдалены Радзівіл выклікала насцярожанасць і царскіх уладаў, якія ўважліва сачылі за справамі княгіні. Таму вядомы асветнік Іван Луцкевіч, атрымаўшы ад яе грошы на выданне найбольш значных беларускіх кніг, палічыў патрэбным выказаць ёй падзяку ўскосна, змясціўшы на відным месцы лебедзя, які і тады быў, і цяпер з’яўляецца знакам вернасці і чысціні.

І вось сёння я зноў лаўлю сябе на думцы, што ў сувязі пакален-

няў многае дзівосна спалучаецца: сёлета 150-я ўгодкі і Магдалены Радзівіл, і 120-я Максіма Багдановіча. Ахвярадаўца і творца пяднаны сімвалічнай ніццю. Што ў іх агульнага, што адметнае?

Розніць Магдалену і Максіма іх сацыяльнае і маёмаснае становішча. Княгіня, нягледзячы на сваю “мужыцкасць”, належала да элітнага слою грамадства. З ёю лічыліся мінскія ўлады, яе рашучасці пабойваліся аканомы, якіх яна прымушала гаварыць і пісаць па-беларуску. Яе мецэнацтва служыла прыкладам для іншых. Аўтар жа “Вянка” вёў радавод з сялян, мог аднесці сябе толькі да новай, яшчэ кволай беларускай інтэлігенцыі.

Аб’ядноўвала ж княгіню і паэта, па-першае, глыбокая павага, моцная любоў да народа, перакананасць, што будучыня за ім, а значыць, і за іх справай, дзей-

насцю. Па-другое, еўрапейскасць мыслення. Магдалена свабодна валодала французскай, нямецкай, англійскай мовамі, нязмушана адчувала сябе ў Варшаве, Лондане, Парыжы. А Максім захапляўся французскай паэзіяй, перакладаў яе, беларускую літаратуру насенсоўваў у еўрапейскім кантэксте. Па-трэцяе, абодва ўспрымаліся ў сваім акружэнні як “белыя вароны”, выключэнні з правілаў. Магдалену з яе народналюбствам не разумелі ні ў Нясвіжы, ні ў Варшаве, высмейвалі ў Мінску і Вільні.

Выява лебедзя са зборніка “Вянок”

А беларуская паэтычная творчасць Максіма яго аднакласнікам і сябрам у Паволжы здавалася незразумелай і непатрэбнай экзотыкай.

Ці ведалі Магдалена і Максім адзін пра аднаго, ці сустракаліся? Пэўна ж, Луцкевіч як знак удзячнасці ці дзеля справядч-

насці ўручыў “Вянок” княгіні. І паэту, вядома, казалі, адкуль на яго кнізе з’явіўся лебедзь. Але, думаю, асабіста яны не бачыліся, хаця і маглі сустрэцца ў 1917-м, калі абодва бывалі ў Мінску і нават на адной і той жа вуліцы: дом Радзівілаў (муж Магдалены на той час загінуў на фронце) знаходзіўся каля Чырвонага касцёла — амаль насупраць “Беларускай хаткі”, дзе збіраліся адраджэнцы. Такая неардынарная сустрэча, пэўна ж, пакінула б хоць нейкі след у пісьмовых крыніцах.

Пра Максіма і Магдалену можна раскаваць шмат. Багдановічу прысвечана мора літаратуры. Зацікаўленых жа лёсам “мужыцкай княгіні” адсылаю да трох кніжак пра яе, выдадзеных у Мінску і Лондане, сёлетняга вялікага артыкула пра яе ў газеце “СБ. Беларусь сегодня”. Ды там мала і цямна гаворыцца пра апошнія гады жыцця княгіні ў Швейцарыі. Таму я і звярнуўся да старшыні Нацыянальнай камісіі па справах ЮНЕСКА Рэспублікі Беларусь Уладзіміра Шчаснага з просьбай пасадзейнічаць высвятленню фактаў. І вось электроннай поштай прыйшоў адказ з Берна, сталіцы Швейцарыі, які змяшчаецца ніжэй.

Апошні прытулак княгіні

Беларускія навукоўцы сабралі нямаля матэрыялаў пра Марыю Магдалену Радзівіл. Дарэчы, ад нараджэння яна звалася вось так: Марыя Ева Магдалена-Юсіф Эльжбета Апалонія Катажына Завіша. Аднак апошнімі годамі з’явіліся звесткі, што пасля рэвалюцый яна жыла ў Польшчы, Літве і Германіі, а ў 1932 годзе пераехала ў Швейцарыю. Ёсць звесткі, што княгіня паступіла ў кляштар сяцёр-дамініканак, дзе і памерла ў 1945-м. Аўтар аднаго з артыкулаў выказаўся: ніхто, маўляў, сёння не пакладзе кветкі на магілу княгіні. Ды аўтару гэтых радкоў удалося здзейсніць такое ўшанаванне — ускласці рамонкі ля надмагілля княгіні. Гэта ўдасца і вам, калі ў Швейцарыі наведаеце гарадок Фрыбур, кіламетраў за 40 ад Берна. На нямецкай мове горад называецца Фрайбургам (“свабодным”). І каб не блытаць яго з нямецкім Фрайбургам, нядаўна афіцыйна рашылі называць яго Фрыбурам. Па тых вулках і хадзіла наша славуця суайчынніца.

Рамонкі ля надмагілля

Лонданскі даследчык айцец Аляксандр Надсан у пажылых людзей “Foyer Ste Elisabeth”. Паколькі ж была каталічкай і паходзіла з вядомага ў Еўропе роду, ёй там, відаць, не давялося пераадоляць вялікія перашкоды.

Чаму якраз у Фрыбуры аказалася княгіня? І чаму пасялілася менавіта ў доме нумар 4 па вуліцы du Botzet, які вы бачыце на маім здымку? Хутчэй за ўсё, калі ў Германіі пачаў развівацца фашызм, гэты адрас ёй нехта параіў, магчыма, дачка ад першага шлюбу Марыя Людвіка, якая ў 1932-м пражывала непадалёк, у Францыі. Месца пахавання Магдалены Радзівіл і яе дачкі я знайшоў — ля каталіцкага касцёла ў Бургійоне — дзякуючы дапамозе ксяндза Людовіка Нобеля. Першая і апошняя дачка Магдалены ад першага шлюбу памерла ў Канах і была перавезена ў Бургійон, каб знайсці апошні прытулак разам з маці. У надмагільным надпісе згадваюцца гады жыцця княгіні (1861-1945) і яе дачкі (1883-1958). Запіс №145, знойдзены ў касцельнай кнізе за 1944/5 гады, пацвярджае: Магдалена Радзівіл памерла ў доме-прытулку. Вось тэкст: “Сёння, 9 студзеня, на могілках Бургійона была пахавана княгіня Радзівіл Марыя Магдалена з Варшавы. Памерла ў Фрыбуры ў “Foyer Ste Elisabeth”, буль-

Дом-прытулак у Фрыбуры, дзе дажывала век княгіня Магдалена Радзівіл

вар Пероль, 6 студзеня. Я пацвярджаю гэта, Алойс Комтэ (святар)”. Дарэчы, бульвар Пероль (Boulevard de Perolles) — гэта вуліца побач з домам-прытулкам, які стаіць пры скрыжаванні. Відаць, раней дом меў такі адрас. Удалося знайсці і запіс аб памерлай дачцэ Марыі Магдалены ад 1958 года: “Princesse Adam Czartoryski née Comtesse Maria Ludwika Krasinska. 23.01. — памерла ў Францыі ў Канах. 31.01. — пахавана. Бацька — Луіс Людвіг Красінскі, маці — Магдалена Завіскі” (прыводзіцца як у царкоўнай кнізе). Знойдзены і некрадлы, надрукаваны, напэўна, у 1958 годзе і прысвечаны дачцэ Магдалены — прынцэсе па Адаму Чартарыскім. У ім гаворыцца: “Мы даведліся аб смерці 23 студзеня

ў Канах княгіні Адам Чартарыскі, народжанай Марыі-Луізы Корвін-Красінскай. Памерлая паходзіць з аднаго з самых знакамітых радоў Польшчы. Святар Рамуз блаславіў некалькі гадоў таму шлюб аднаго з яе сыноў, князя Аўгуста Чартарыскага, з дачкой караля Іспаніі. Памерлая, якая была вельмі высакароднай асобай, шмат гадоў жыла ў Фрыбуры на віле Гарсія”. Вядома ж, узнікае пытанне: можа, маці з дачкой разам і жылі ў Фрыбуры, тым болей што будынкі знаходзяцца зусім недалёка адзін ад аднаго? А, можа, дачка Марыі Магдалены перабралася ў Фрыбур пасля яе смерці, каб глядзець за магілай? Не ўдалося высветліць, чаму на пліце напісана, што Магдалена Радзівіл — з Варшавы. Можа, паўплыва-

ла на тое сувязь яе з польскай эміграцыяй, бо якраз у Фрыбуры вялікая польская суполка. Шукаючы адказ на гэтае і іншыя пытанні, мне ўдалося выйсці на след аднаго з нашчадкаў княгіні, які жыве ў Цюрыху. Гэта яе прапраўнук Францішак Філіп Марыя прынц Бурбон Абедзвюх Сіцылій, які нарадзіўся ў 1960 годзе ў нямецкім Равенсбургу. Магчыма, з часам праз яго ці іншых нашчадкаў княгіні ўдасца аднавіць малавядомыя старонкі высакароднага жыцця жанчыны, якая шмат добра зрабіла для беларускай справы. У прыватнасці, і зборнік “Вянок” Максіма Багдановіча пабачыў свет дзякуючы яе фінансавай падтрымцы.

Андрэй Кулажанка, Часовы павераны ў справах Рэспублікі Беларусь у Швейцарыі

